

Vladimir Čolović*

OSIGURANJE OD KOVIDA-19: OSNOVNO ILI DODATNO POKRIĆE OD RIZIKA OSIGURANJA

Sažetak

Pandemija uzrokovana širenjem virusa kovid-19 izazvala je posledice u svim sferama života, a, između ostalog, i u oblasti osiguranja. Pitanje osiguranja od posledica kovid-19 je pitanje koje se postavlja u okviru osiguranja lica, tačnije, u okviru životnog osiguranja. Ovo osiguranje se, još uvek, zaključuje kao dodatno pokriće, obzirom na vrstu i obim posledica koje ovaj virus može da izazove po zdravlje i život ljudi. Činjenica je da se ovo osiguranje može zaključiti uz osiguranje zdravlja ljudi koje spada u osnovno pokriće, ali i kao posebno osiguranje. No, ono se, najčešće, zaključuje kao dodatno pokriće u okviru putnog zdravstvenog osiguranja. Ipak, obzirom da je od početka pandemije prošlo skoro tri godine, kao i da je veliki deo svetske populacije vakcinisan, postavlja se pitanje da li osiguranje od posledica kovid-19 treba da se zaključuje u okviru osnovnog ili dodatnog pokrića. U radu se govori i o obuhvatu osnovnog, dodatnog i dopunskog pokrića, ali i o pandemiji kao riziku osiguranja. Od definisanja navedenih faktora, zavisi i obračun premije osiguranja.

Ključne reči: *pandemija, osiguranje života, premija osiguranja, pokriće osiguranja, rizik osiguranja.*

* Doktor pravnih nauka, redovni profesor i naučni savetnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, Republika Srbija. E-mail: v.colovic@iup.rs

1. UVODNI DEO

Skoro tri godine nakon početka širenja virusa kovid-19, odnosno, nakon početka pandemije, moramo drugačije posmatrati kako uzrok, tako i posledice ovog virusa, pre svega sa stanovišta osiguranja, imajući u vidu blaže pojavne oblike ovog virusa i lakših kliničkih slika u odnosu na raniji period. Praktično, to znači, da se može postaviti pitanje da li rizik širenja ovog virusa, još uvek, možemo posmatrati kao katastrofalni rizik ili ne. Ako govorimo o pandemiji ili epidemiji, čak, uvek moramo govoriti o katastrofalnom riziku (Žarković, 2008, 48). Ipak, imajući u vidu sadašnju situaciju, koja se, sigurno, može promeniti, mutacijom virusa ili nekim drugim događajem, na koji se ne može uticati, virus kovid-19 bi, u bliskoj budućnosti, trebalo da definišemo kao zdravstveni rizik koji može izazvati lakše ili teže posledice u zavisnosti od zdravstvenog stanja i starosti obolelog lica. Navedeno možemo da kažemo i za druge bolesti koje izazivaju različite posledice, u zavisnosti od niza okolnosti koje se vezuju za obolelo lice. Na koji način ćemo definisati širenje virusa kovid-19 i njegove posledice, zavisi, upravo, od činjenica koje se odnose na stopu obolevanja i stopu smrtnosti.

Sa stanovišta osiguranja, posledice pandemije moramo posmatrati i kao tehnički rizik, što je bitno zbog obračunavanja visine premije osiguranja. Znači, učestalost nastanka osiguranih slučajeva, kao realizacije rizika i visine obaveza koje osiguravajuće društvo (osiguravač) ima prema osiguranicima prema pojedinačnom i ukupnom broju tih slučajeva, uticaće na određivanje pandemije kao običnog zdravstvenog rizika ili, još uvek, katastrofalnog rizika, sa izazivanjem velikih posledica. No, uvek moramo imati u vidu da, još uvek, ovaj virus može izazvati i teže posledice, odnosno, da drugačije utiče na ljudski organizam u odnosu na neke druge viruse slične vrste.

U ovom radu ćemo pokušati da odgovorimo na pitanje da li osiguranje od kovid-19 treba zaključivati u okviru dodatnog pokrića osiguranja, kao do sada, ili u okviru osnovnog pokrića. Činjenica je da se delatnost osiguranja, kod ovog pitanja, mora oslanjati na izveštaje zdravstvenih organizacija. Osiguranje od kovid-19 se može zaključiti u okviru osnovnog pokrića, onog trenutka kada se rizik od zaražavanja virusom kovid-19 bude definisao kao jedan od rizika koji može izazvati posledice, ali koje ne dovode od većih šteta, odnosno, većeg broja osiguranih slučajeva sa težim posledicama.

Navedeno pitanje nije bitno definisati samo sa stanovišta interesa osiguranika, već i sa stanovišta osiguravača. Da li će osiguravač moći da zaključuje osiguranje od kovid-19 zavisi od pomenutih činjenica. Bonitet osiguravača mora biti dovoljan, kako bi mogle da se ispune obaveze prema osiguranicima po nastalim osiguranim slučajevima. Inače, Direktiva „Solventnost II“ određuje da jedno

osiguravajuće društvo treba da uzme u obzir sve rizike sa kojima se može suočiti na tržištu (Buckham, Wahl, Rose, 2011, p. 2). To znači da ovde ne govorimo samo o riziku osiguranja, već i o riziku poslovanja, tržišnom riziku, kreditnom riziku, riziku insolventnosti, odnosno, likvidnosti, itd. (Komelj, Dolničar, 2007, p. 11). Za svaki od navedenih rizika moraju se proceniti granične vrednosti za određene periode pokrića, kako bi se obezbedio veći stepen zaštite osiguranika, ali i osiguravača od neočekivanih gubitaka (Buckham., Wahl, Rose, 2011, p. 2). To znači da od procene rizika zavisi opstanak osiguravača. Širenje kovida-19 je od 2020. godine izazvao obim posledica koje su dovele do velikih problema u poslovanju osiguravača. Zbog toga je bitno upravljanje rizicima osiguranja, kako osiguravač ne bi došao u stanje insolventnosti, odnosno, kako bi mogao da izvršava obaveze prema osiguranicima, odnosno, oštećenim licima.

Kad je u pitanju kovid-19, upravljanje navedenim rizikom (misli se na širenje virusa) je mnogo složenije od upravljanja drugim rizicima, ali se može u određenom periodu proceniti broj nastalih šteta i njihova visina i u odnosu na te činjenice odrediti priroda tog rizika i njegovo mesto u odnosu na bonitet osiguravača, visinu premije osiguranja i tretiranja tog rizika kao posebnog, odnosno, kao osnovnog.

2. PANDEMIJA KAO RIZIK OSIGURANJA

Rizik predstavlja bitan element osiguranja. Ako ne postoji rizik, ne možemo govoriti o osiguranju. Rizik od prirodne katastrofe predstavlja jedan od najvećih izazova za osiguravače (Kerkez, Ivanović, 2016, pp.18–19). U prirodne katastrofe spadaju i epidemije, odnosno, pandemije. Prirodne katastrofe dovode do velikog broja individualnih gubitaka, što je, takođe, jedan od razloga koji govore o izazovu za osiguravače. Da bi posledice prirodnih katastrofa bile ublažene, one moraju biti kontrolisane (Kerkez, Ivanović, 2016, pp. 18–19). Rizik prirodnih katastrofa definiše se kao i ostali rizici. Osnovni problem kod ovih rizika su, očekivano, katastrofalne posledice koje nastaju i nemogućnost osiguravača da ih „pokriju“ u svakom konkretnom slučaju. Međutim, u svakom slučaju, kod definisanja ovih rizika, potrebno je proceniti opasnost koja preti, što znači da je potrebno predvideti događaj, što se odnosi na definisanje intenziteta rizika na određenoj teritoriji ili određenim teritorijama, koje mogu, ali ne moraju biti povezane. Sledeće, potrebno je proceniti štetu koja može nastati na određenoj teritoriji ili određenim teritorijama (Vujović, 2009, p. 369). Rizik procenjuje lice kojeg nazivamo aktuar. On je stručnjak iz oblasti matematike, finansijske matematike, matematike osiguranja, matematičke statistike i teorije rizika i bavi se problemima finansijske neizvesnosti i rizika (Kočović, 2003, p. 221; Feldman, Brown, 2005, p. 14).

Rizik se mora, istovremeno, vezivati i za osiguranika i za osiguravača. Ako je rizik veći, samim tim je veća mogućnost nastanka štetnog događaja, odnosno, osiguranog slučaja. Rizik se može uvećati, tj. umnožiti (Čolović, 2015, p. 249). U tom slučaju, osiguravač mora preneti deo rizika ili ceo rizik na druge osiguravače. Jedan od načina prenosa rizika je i prenos portfelja osiguranja, koji predstavlja skup prava i obaveza osiguravača po zaključenim ugovorima o osiguranju. Kod prenosa portfelja osiguranja radi se o ustupanju od strane jednog osiguravača drugom osiguravaču, na osnovu sporazuma tih društava, kao i odobrenja za prenos od strane nadležnog državnog organa, svih ili dela ugovora o osiguranju sa svim pravima i obavezama na dan ustupanja (Slavnić, 1997, p. 503). Osim prenosa portfelja osiguranja, rizik na drugog osiguravača se može preneti i putem saosiguranja i reosiguranja, čemu nećemo posećivati pažnju, osim što ćemo reći da se radi o podeli rizika sa drugim osiguravačima. Kod saosiguranja, podela je horizontalna, a kod reosiguranja vertikalna.

Određivanje veličine rizika je bitno i za određivanje visine premije osiguranja. Ne može se rizik odrediti pojedinačno, za svaki ugovor o osiguranju. Veličina rizika se određuje za veću grupu opasnosti iste vrste na osnovu osiguranih slučajeva, odnosno, nastalih šteta, posmatranih u određenom vremenskom periodu (Žarković, 2008, p. 47).

Kada govorimo o upravljanju rizikom u osiguravajućem društvu, tada mislimo na održavanje portfelja osiguranja u tom društvu, odnosno, na održavanje solventnosti, čime se omogućava zaključenje ugovora o osiguranju i isplata šteta, nakon osiguranog slučaja. Način na koji će osiguravač koristiti svoj kapital, odnosno, način na koji će on održavati solventnost i time omogućavati da se „pokrivaju“ rizici osiguranika, utiče na odluku o transferu rizika i o izboru osiguravača (Čolović, 2015, p. 245).

2.1. Karakteristike pandemije kao rizika osiguranja

Postavlja se pitanje koje su karakteristike pandemije kao rizika osiguranja. Naravno, svaka vrsta rizika ima svoje osobenosti od kojih zavisi i zaključenje ugovora o osiguranju, kao i obračun premije osiguranja. Navešćemo samo one karakteristike koje se mogu vezati za pandemiju. Već smo rekli da pandemija predstavlja katastrofalan rizik, kao i da se radi o tehničkom riziku, ali veoma je bitno odrediti i druga obeležja rizika koji se vezuju za pandemiju. Na prvom mestu, pandemija je objektivni rizik, jer nastaje bez uticaja čovekove volje. Ovde mislimo na širenje virusa. Sigurno je da treba konačno utvrditi uzroke nastanka virusa kovid-19, ali širenje tog virusa se mora posmatrati kao objektivni rizik. Zatim, pandemija je promenljivi rizik, obzirom da izgledi za njegovo ostvarenje opadaju ili rastu, tokom

trajanja osiguranja. Promenljive rizike beležimo kod životnog osiguranja, ali i kod drugih vrsta osiguranja, kao što je osiguranje rizika od požara ili osiguranje motornih vozila (Žarković, 2008, pp. 48–49). U zadnje tri godine smo beležili razlike u obimu posledica koje je izazivao kovid-19. Takođe, pandemija je čist rizik. Čisti rizici su oni koji podrazumevaju nastanak gubitka, ali ne i dobitka. Većina rizika su čisti rizici. Ako se desi osigurani slučaj, nastaje šteta i osiguravač će je pokriti, u zavisnosti od načina na koji je nastala šteta. Ali, ako se ne desi šteta, osiguranik neće imati nikakav dobitak (Žarković, 2008, p. 49).

Posebno ćemo posvetiti pažnju pandemiji kao opštem riziku. Opšti rizici mogu pogoditi više objekata, npr. veći deo privrednog sistema države, više objekata u državi. Primer za to su prirodne nepogode i ratovi. Upravo je pandemija uticala na sve sfere života i izazvala štetu u privredi velike većine zemalja, zdravlju, obrazovanju, turizmu, sportu, itd. Sa druge strane, pojedinačni rizici pogađaju pojedina lica ili objekte. Pojedinačnim rizicima je lakše upravljati (Žarković, 2008, p. 49). Još uvek ne možemo posmatrati pandemiju kao pojedinačni rizik. Onog trenutka kada kovid-19 ne bude izazivao posledice po veći broj stanovnika i kada obim posledica koje on izaziva bude toliko mali da se može vezivati samo za stanje lica koje je obolelo, moći ćemo da kažemo da se radi o kovidu-19 i kao pojedinačnom riziku.

Veoma je bitno da odredimo pandemiju i sa stanovišta merljivosti rizika. Zato i navodimo podelu na merljive i nemerljive rizike. Nemerljivi rizici su vezani za neizvesnost. Najbolji primer za nemerljivi rizik je poslovni rizik, na koji utiče i stanje na tržištu, kada se moraju donositi odluke u stanju neizvesnosti. Neizvesnost rizika je isključena kod dovoljno velikog i uravnoteženog portfelja osiguranja. To znači da su rizici merljivi jedino u okviru zajednice osiguranja, a nikako, kada je rizik vezan za pojedinca (Žarković, 2008, p. 49). Pandemija se mora, za sada, definisati kao nemerljiv rizik, upravo zato što ovde imamo elemente neizvesnosti i nemogućnosti određivanja visine štete. Onog trenutka kada se kovid-19 ne bude vezivao za pandemiju, možemo da definišemo merljiv rizik.

3. VRSTE POKRIĆA OSIGURANJA

Da bi mogli da definišemo da li osiguranje od kovid-19 treba da bude osnovno ili dodatno pokriće, moramo da definišemo ove pojmove. Pre svega, osnovno pokriće predstavlja onu grupu rizika koji se, po predmetnom ugovoru o osiguranju, uvek i obavezno pokrivaju osiguranjem i kao takvi se ne mogu pojedinačno isključiti iz samog osiguranja (Rečnik osiguranja 1). Radi se o najširem pokriću, koje obuhvata rizike koji se najčešće realizuju, odnosno, rizike koji su

poznati i obuhvaćeni u velikoj većini osiguranih slučajeva. Ako govorimo o osiguranju lica, odnosno, o osiguranju koje obuhvata zdravlje ljudi kao predmet osiguranja, onda se osnovno pokriće odnosi na najčešće slučajeve oboljevanja, najšire rasprostranjene i najčešće bolesti. Kod osnovnog pokrića se određuje premija osiguranja koja se formira na osnovu odnosa zaključenih polisa i broja osiguranih slučajeva koji su nastali realizacijom tačno određenih rizika. Sa druge strane, dopunsko pokriće predstavlja grupu rizika koji se uvek ugovaraju uz osnovne rizike i nije ih moguće ugovoriti bez prethodno ugovorenih osnovnih rizika, pri čemu je opštim uslovima osiguranja definisano koji su to rizici. Osiguranje dopunskih rizika je prepušteno dobroj volji ugovarača osiguranja koji, prema sopstvenim potrebama, ugovara sve ili neki ili nijedan od dopunskih rizika. Ovi rizici su srodni rizicima koji spadaju u osnovno pokriće, ali se ovde radi o rizicima koji mogu prouzrokovati drugačije posledice. Naime, radi se o rizicima koji zahtevaju povećanu premiju, obzirom na posledice koje mogu dovesti npr. do većeg stepena oboljevanja ili stepena smrtnosti. Radi se o rizicima koji se teže mogu kontrolisati od strane osiguravača, odnosno, koji mogu, samim tim, ugroziti bonitet osiguravača, upravo zbog toga što mogu pogoditi veći broj lica, odnosno, lica različitih životnih doba (Rečnik osiguranja 2). Što se tiče dodatnog pokrića, ono se odnosi na grupu rizika koja se ugovara dodatno i nezavisno od osnovnog osiguranja obzirom da su predmetni rizici po svojim karakteristikama nevezani za osnovne rizike koji se pokrivaju pojedinačnim ugovorom o osiguranju. To su rizici koji, po definiciji, ne bi trebali da budu srodni sa osnovnim rizicima (Rečnik osiguranja 2). Na primer, ovde se može raditi i o rizicima vezanim za bavljenje sportom ili ekstremnim sportovima, vršenju neke delatnosti, itd. Za ove rizike se obračunava posebna premija. Kovid-19 je upravo takav rizik koji ne može biti definisan na isti način kao i druge bolesti koje su kao rizici obuhvaćeni osnovnim, ali i dopunskim pokrićem. Iz navedenog proilazi da kovid-19 moramo, kao rizik, posebno posmatrati u odnosu na sve zdravstvene rizike koje spadaju u osnovno pokriće osiguranja. Razlog tome su, upravo, posledice koje izaziva kovid-19 i nemogućnost kontrole ovog rizika. Da li bi mogli kovid-19 da svrstamo u rizike koji spadaju u dopunsko pokriće? Ako pogledamo definiciju, dopunsko pokriće se ne može samostalno ugovoriti. Samim tim, kovid-19 se, još uvek, mora definisati kao dodatno pokriće, imajući u vidu sve što smo naveli o kovidu-19 kao riziku osiguranja.

4. OSIGURANJE OD POSLEDICA KOVID-19 U OKVIRU OSNOVNOG POKRIĆA OSIGURANJA

Imajući u vidu da je prošlo više od dve i po godine (u vreme pisanja ovog rada) od početka pandemije, kao i činjenicu da je skoro pet i po milijardi stanovnika na planeti vakcinisano, što predstavlja 71% ukupne svetske populacije (Tracking Coronavirus Vaccinations Around the World), mišljenja smo da su posledice virusa slabije i da će ovaj virus, praktično, postati svakodnevna bolest koja se prenosi sličnim putem, kao i neke od respiratornih bolesti, iako ne bismo smeli da izjednačimo ovaj virus sa gripom, odnosno, nekom sličnom bolešću. Posledice će, imajući u vidu vakcinaciju, kao i stečeni imunitet ljudi, koji su jednom ili više puta preležali ovu bolest, biti ublažene, tako da bi kod osiguranja trebalo voditi računa o starosti i zdravstvenom stanju osiguranika, što će uticati i na obračun premije. Iznećemo i najnovije podatke o procentu kompletno vakcinisanih ljudi u pojedinim zemljama: 1. Španija 86%; 2. Francuska 79%; 3. Nemačka 76%; 4. Italija 80%; 5. SAD 68%; 6. Kanada 84%; 7. Australija 86%; 8. Velika Britanija 76%; 9. Švedska 74%; 10. Kina 91%; 11. Brazil 82%; 12. Poljska 59%; 13. Austrija 77%; 14. Iran 71%; 15. Rumunija 42%; 16. Slovenija 59%; 17. Hrvatska 55%; 18. Turska 64%; 19. Grčka 71%; 20. Srbija 47%; 21. Alžir 15%; 22. Egipat 40%; 23. Južna Afrika 33%; 24. Japan 82%; 25. Indija 70% (Tracking Coronavirus Vaccinations Around the World). Pod kompletno vakcinisanim smatramo one koji su primili dve doze, odnosno, jednu dozu, u zavisnosti od vrste vakcine. Nećemo analizirati navedene procente. Jedino ćemo reći da se i ovde vidi razlika između više i manje razvijenih zemalja. Naravno, ovde moramo imati u vidu i druge okolnosti i stav stanovništva prema vakcinaciji. No, ovi procenti moraju biti uzeti u obzir i kod određivanja premije osiguranja, čiji će iznos pokriti rizik od virusa kovid-19, kao osnovnog ili dopunskog rizika. Ako govorimo o putnom zdravstvenom osiguranju, čemu ćemo, kasnije, posvetiti pažnju, moramo imati u vidu da pojedine države mogu tražiti određivanje osiguranja od kovid-19 kao dodatnog osiguranja, a na to će uticati broj vakcinisanih.

5. IZRAČUNAVANJE PREMIJE OSIGURANJA KOD ŽIVOTNIH OSIGURANJA – NEKE OD KARAKTERISTIKA

Premija osiguranja predstavlja iznos koji je ugovarač osiguranja dužan da plati nakon zaključenja ugovora o osiguranju. Premija osiguranja predstavlja cenu osiguranja (Mrkšić, Petrović, Ivančević, 2006, p. 54). Premija osiguranja se sastoji iz funkcionalne premije i režijskog dodatka. Funkcionalna premija se sastoji iz

tehničke premije, a može da sadrži i doprinos za preventivu, ukoliko je uračunat u premiju. Iz tehničke premije se formiraju fondovi za plaćenje šteta. Doprinos za preventivu se koristi za preduzimanje mera u svrhu sprečavanja realizacije rizika koji dovode do nastanka osiguranih slučajeva. Režijski dodatak predstavljaju sredstva za pokriće troškova sprovođenja osiguranja (Mrkšić, Petrović, Ivančević, 2006, p. 54). Osim toga, osiguravač je dužan da, na kraju obračunskog perioda, obrazuje, odnosno obračuna tehničke rezerve dovoljne za pokriće svih obaveza iz ugovora o osiguranju (Član 116 Zakona o osiguranju). Naveli smo osnovne pojmove vezane za premiju osiguranja, kako bismo mogli da razumemo uticaj raznih činilaca na njeno formiranje, kao i način izračunavanja.

Izračunavanje premije osiguranja zavisi od niza činilaca. Glavni činilac je predmet osiguranja, tako da ne možemo, na isti način, da izračunavamo premiju osiguranja kod npr. osiguranja imovine, kao kod životnog osiguranja. U okviru životnog osiguranja, razlikujemo različite vrste, odnosno, oblike, ovog osiguranja. Inače, širenje virusa kovid-19 je doprinelo smanjenju premije životnih osiguranja na svetskom nivou u 2020. godini. U odnosu na 2019. godinu premija je smanjena za 4,4%. To ne bi bilo čudno, da u ranijim godinama nije došlo do povećanje te premije. To se, naročito, odnosi na 2019. godinu u kojoj je premija na svetskom nivou iznosila 2.916 milijardi američkih dolara. Interesantno je da su u 2020. godini, poslovi životnog osiguranja bili više pogođeni širenjem virusa od poslova neživotnih osiguranja. Postavlja se pitanje, koji su razlozi za to? Možemo da pretpostavimo da su to nezaposlenost, smanjena kupovna moć, a, samim tim, i manja prodaja robe, pa i nemogućnost kretanja, što je direktno uticalo na zaključenje životnih osiguranja, kod kojih se često zahteva, izdavanje potvrde o zdravstvenom stanju osiguranika (Žarković, 2021, p. 34). Znači, pre svega, tehnički razlozi, odnosno, prekidi u plaćanju premija su uticali na smanjenje zaključenih ugovora o osiguranju života. Smatra se da će u sledećim godinama doći do oporavka životnog osiguranja. Verujemo da će tome doprineti potreba za osiguravajućom zaštitom, kao i razvoj digitalnog osiguranja (Žarković, 2021, p. 34). Kada je u pitanju naknada iz osiguranja, ako govorimo o životnom osiguranju, koje pokriva i rizik od kovida-19, onda se predviđa da, u sledećim godinama, osiguravači neće imati veće teškoće u isplati, ali, u slučaju, velike smrtnosti, moglo bi da dođe do problema. Moramo reći, na ovom mestu, da je uticaj virusa kovid-19 na smrtnost umanjena iz razloga, koji se odnose na starost i zdravstveno stanje osiguranika. Ipak, moramo da vodimo računa i o tome da je kod starih ljudi otpornost na bolest manja, kao i da je učestalost obolevanja, odnosno, stopa smrtnosti veća kod ljudi koji imaju hronične bolesti. Ove dve činjenice govore o tome da bi izračunavanje premije zavisilo od karakteristika lica koje se osigurava od kovida-19. Sa druge strane, moramo reći da su, u proseku, ugovarači životnog osiguranja zdraviji (Žarković, 2021, p. 35).

Kod pandemije, kao što smo rekli, imamo povećanu smrtnost. To je veoma bitna činjenica sa stanovišta formiranja premije, odnosno, sa stanovišta aktuarra koji obračunavaju premiju. Radi se o odstupanju od prosečne, odnosno, očekivane stope smrtnosti kod osiguranika, koja je obračunata na osnovu stope smrtnosti vezane za ostvarivanje odgovarajućeg rizika. Uvećana smrtnost je upravo posledica pandemije. No, u nekim zemljama, pandemija je doprinela uvećanju smrtnosti, ali u drugim zemljama, kovid-19 nije doprineo uvećanju smrtnosti, zbog pada privredne delatnosti, odnosno, proizvodnje, manjeg korišćenja motor-nih vozila, itd., tako da u drugim sferama života imamo manju smrtnost (Žarković, 2021, 36).

Problem kod osiguranja koje pokriva i virus kovid -19 odnosi se i na plasiranje sredstava prikupljenih na osnovu premije. Naime, problem niskih kamatnih stopa je prisutan, što utiče na ulaganje od strane osiguravača. Samim tim, osiguravači koji se bave životnim osiguranjima su prinuđeni da ulažu u nekretnine, rizične obveznice izdate od kompanija, kao i obveznice sa manjim prinosom, kao i u sticanje većinskog kapitala u pojedinim preduzećima. Navedena ulaganja nisu uvek sigurna. Neka od njih nose sa sobom i povećane troškove, naročito kada je u pitanju ulaganje u preduzeća (Žarković, 2021, p. 34).

Jedno od pitanja koje se postavlja u sadašnjim uslovima, odnosi se na činjenicu da li će virus kovid-19 uticati na širenje osiguravajuće zaštite od povećane smrtnosti. Ipak, kad je u pitanju životno osiguranje, češće su tzv. štedne polise, uz prisustvo malog broja polisa koje se odnose na riziko osiguranja, tj. na zaštitu od slučaja smrti. Obzirom da zbog svetske ekonomske krize i niskih kamatnih stopa, štedne polise nisu toliko primamljive, osiguravači češće zaključuju polise koje se odnose na riziko osiguranje. U našoj zemlji je udeo premije mešovitog osiguranja života (kod kojeg se naknada isplaćuje nakon isteka perioda trajanja ugovora ili nakon smrti, ako ona nastupi ranije) smanjen sa 59% na 41%, a u 2020. godini je iznosio 43%. Ovaj oblik životnog osiguranja je u našoj zemlji najčešći, jer pokriva i slučajeve doživljenja, što predstavlja element štednje, kao i slučaj smrti, što se odnosi na element rizika (Žarković, 2021, p. 35).

5.1. „Pokrivanje“ rizika i izračunavanje premije

Veoma važno je odrediti koji rizik možemo da „pokrijemo“, odnosno, osiguramo. Postoje rizici koji su prikladni ili neprikladni za osiguranje. Postoji više merila koji određuju navedeno, ali ipak ih ne treba shvatiti kao apsolutne, već kao određene standarde, koje možemo ili ne možemo primeniti u određenim situacijama. Međutim, u slučaju, kad nisu prisutni takvi standardi, moguće je da država programima socijalnog osiguranja, omogućava „pokrivanje“ određenih rizika,

koji, inače, ne bi bili podobni za osiguranje. Isto tako, postoje rizici koji su na „sredini“, odnosno, neki osiguravači ih smatraju podobnim za osiguranje, a neki ne. Ovo pitanje nije bitno samo sa stanovišta osiguravača, već i sa stanovišta osiguranika (Žarković, 2008, p. 51). Takvi rizici su skloni i promenama u samom toku osiguranja, što dodatno otežava definisanje njihove podobnosti za osiguranje.

Pomenućemo rizik slučaja koji predstavlja opasnost da broj i visina šteta prime razmere koje prevazilaze osnove na kojima je počivalo utvrđivanje premije osiguranja. Obuhvata normalan rizik slučaja, rizik kumulacije i rizik promene. Normalan rizik slučaja predstavlja opasnost da broj i visina šteta u jednoj godini odstupe od očekivanih. Rizik kumulacije predstavlja opasnost da će doći do kumuliranja šteta po osnovu jednog štetnog događaja. Rizik promene predstavlja rizik da će doći do značajnijeg odstupanja broja i visine šteta od očekivanih, zbog značajnijih promena privrednih, političkih i drugih okolnosti. Rizik katastrofe predstavlja opasnost od nastanka štete sa katastrofalnim posledicama, a rizik zablude predstavlja rizik da će doći do netačnog obračuna premija (Milikić, 2005, pp. 7–8).

5.2. Definisanje rizika i izračunavanje premijske stope

Jedno od pitanja koje se postavlja kod definisanja rizika, jeste i izračunavanje premijske stope, odnosno, tarife premija. Naime, da bi se izračunala potrebna premijska stopa za jedan individualan rizik ili za homogenu grupu rizika, potrebno je da osiguravač sjedini podatke o rizicima iste vrste u sopstvenom portfelju. Osiguravač to može činiti i sa drugim osiguravačima, odnosno, tada govorimo o zajedničkim podacima osiguravajućih društava. Kada se, na osnovu prikupljenih statističkih podataka, utvrde nove premijske stope, tada se koriguju tarife premija. Znači, premijska stopa zavisi od povoljnih ili nepovoljnih karakteristika rizika (Ogrizović, 1985, p. 583).

5.3. Obaveze aktuara kod izračunavanja premije

Veoma je bitno navesti, šta sve aktuar, koji izračunava premiju, mora da uzme u obzir. To se ne odnosi samo na stope šteta, već i na rizike. Posao aktuara za projekciju budućih događaja uključuje analizu podataka iz prošlosti, razvoj modela i procenu postojećih rizika (Čolović, 2010, p. 133). Premija se obračunava u odnosu na određenu bazu koja treba da obezbedi: pokriće očekivanih iznosa odštetnih zahteva i osiguranih suma u toku perioda osiguranja, formiranje adekvatnog nivoa rezervi, pokriće troškova sprovođenja osiguranja i određeni nivo profita. Aktuarski rizici, odnosno, rizici koji se tiču obračuna premije, su

sledeći: 1. rizik nepouzdanosti modela i podataka; 2. rizik katastrofalnih događaja; 3. rizik promene zakonskih propisa; 4. rizik odobravanja neopravdanih popusta na premiju; itd. Njima se omogućava adekvatno formiranje tarifa u osiguranju (Kočović, Rakonjac-Antić, Rajić, 2012, p. 1). Rizik nepouzdanosti modela predstavlja rizik da će, usled pogrešno izabrane statističke raspodele koja aproksimira tok šteta, očekivana vrednost šteta biti pogrešno utvrđena. Do ovoga, najčešće, dolazi zbog nepouzdanih podataka na bazi kojih se vrši procena. Osnovni uslov tačnosti obračuna premije osiguranja predstavlja adekvatna baza statističkih podataka u dovoljno dugom vremenskom periodu od najmanje deset godina. Rizik katastrofalnih šteta, takođe, može negativno uticati na realnost tarife osiguranja. Ove štete su obično male frekvencije i visokog intenziteta i mogu značajno deformisati raspodelu šteta na bazi koje se vrši obračun tarifa osiguranja. Rizik davanja popusta predstavlja rizik da će menadžment osiguravajućih kompanija, da bi zadržao klijente, doneti odluke o odobravanju neopravdano visokih popusta koji spuštaju premiju ispod aktuarski osnovane i na taj način mogu da ugroze racio šteta i dovedu do negativnog tehničkog rezultata. Krajnja cena proizvoda osiguranja formira se pod uticajem velikog broja faktora. Premija mora da bude dovoljna da obezbedi pokriće svih troškova, odnosno, usluga osiguranja i da obezbedi odgovarajuću marginu profita. Tačnost aktuarskih obračuna je uslov za obezbeđenje nivoa premije koji će biti dovoljan da obezbedi pokriće prethodno navedenih kategorija. Pri tome aktuari kontinuirano moraju pratiti dinamiku promene rizik (Kočović, Rakonjac-Antić, Rajić, 2012, p. 1).

* * *

Uzimajući sve navedeno u obzir, moramo reći, da kod osiguranja života, kad je u pitanju premija osiguranja, moramo voditi računa o tablici smrtnosti, obračunskoj kamatnoj stopi i troškovima sprovođenja osiguranja, odnosno, o režijskom dodatku. Tablice smrtnosti brojčano pokazuju smrtnost i doživljenje u različitim uzrastima. Potrebno je za svaku klasu starosti izračunati verovatnoću smrti. Premije osiguranja (i rezerve koje se formiraju na osnovu njih) moraju biti dovoljne da pokriju obaveze osiguravača po osnovu svih ugovora o životnom osiguranju. Obračunska kamatna stopa bi trebalo da bude nepromenljiva u toku dužeg vremenskog perioda. Troškovi sprovođenja osiguranja obuhvataju: troškove pribavljanja osiguranja, troškove naplate premije osiguranja i administrativne troškove (Aktuarske osnove obračuna tarifa u životnom osiguranju).

6. OSIGURANJE PANDEMIJE U OKVIRU PUTNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

Kratko ćemo posvetiti pažnju i putnom zdravstvenom osiguranju, obzirom da se kod ove vrste osiguranja, najčešće osiguravaju posledice od kovida-19, što je neophodno osiguranicima, kao uslov za ulazak u drugu zemlju. Premija osiguranja kod ugovora koji se zaključuju u okviru putnog zdravstvenog osiguranja zavisi od teritorijalnog pokrića, vrste pokrića (osnovnog ili osnovnog i dodatnog), starosti osiguranika, svrhe putovanja, načina ugovaranja (da li se radi o individualnom, porodičnom ili kolektivnom osiguranju), profesije osiguranika, kao i od drugih elemenata koje osiguravač mora posebno da odredi kao opšte uslove osiguranja (Šipovac, 2014, p. 8). Kod putnog zdravstvenog osiguranja, rizici su tačno određeni, kao i naknada iz osiguranja. Osiguravač je kod osiguranog slučaja, dužan da pruži usluge asistencije pružanja medicinskih usluga uz pomoć asistentske kompanije u inostranstvu, sa kojom ima zaključen ugovor. Ta kompanija zastupa interese osiguravača u inostranstvu i organizuje pomoć kod nastanka osiguranog slučaja (Šipovac, 2014, pp. 5–6).

Definisanje osiguranja od kovida-19 kao dodatnog pokrića govori o karakteristikama ovog rizika, kao i o nemogućnosti da zdravstvene organizacije u stranim zemljama pruže adekvatnu zaštitu, bez zaključenog osiguranja i obezbeđenja naknade iz osiguranja, koja može iznositi i više desetina hiljada evra. Naravno, od toga zavisi i visina premije osiguranja, koja, vrlo često, povećava ukupnu premiju za putno zdravstveno osiguranje i za nekoliko desetina procenata. U svakom slučaju, moramo reći da je osiguranje od kovida-19 jedan od uslova za ulazak u mnoge države.

7. ZAKLJUČAK

U zavisnosti od posledica koje izaziva određeni virus, odnosno, u zavisnosti od uticaja virusa na stopu obolevanja i stopu smrtnosti zavisice i način definisanja rizika koji taj virus nosi sa sobom. Ako govorimo o pandemiji ili epidemiji, onda ne možemo govoriti o tretiranju ovog rizika kao običnog, odnosno, o tome da bi osiguranje ovog rizika spadalo u osnovno pokriće. Onog trenutka kada širenje ovog virusa bude na tom nivou da pogađa samo mali deo populacije, odnosno, da izaziva ograničene posledice po zdravlje i život ljudi, moći ćemo drugačije da definišemo taj rizik. Od navedenog zavisi i obračun premije osiguranja. Sigurno je da premija mora da bude veća, ako je rizik veći. Na navedeno će uticati nekoliko faktora: 1. vakcinacija; 2. stečena imunizacija; 3. slabljenje virusa. No,

isto tako, moramo imati u vidu i da određene promene u strukturi virusa, odnosno, njegove mutacije mogu ponovo izazvati veće posledice. Kako smo rekli, ovaj rizik je promenljiv, što utiče i na način zaključenja osiguranja, kao i obračun premije. Sigurno je da će osiguravači morati da se prilagode okolnostima vezanim za širenje ne samo virusa kovid-19, već i drugih virusa, koji mogu izazvati manje ili veće posledice od kovida-19. Što se tiče putnog zdravstvenog osiguranja, premija osiguranja, kao i osigurana suma, kao naknada iz osiguranja, zavisice ne samo od širenja virusa u svetu, već i od mera koje država, u koju se putuje, preduzima u okviru zaštite od kovida-19.

LITERATURA

- Buckham, J., Wahl, J. & Rose, S. (2011). *Executive's Guide to Solvency II*. Wiley, New Jersey.
- Čolović, V. (2010). *Osiguravajuća društva, zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo*. Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Čolović, V. (2015). Upravljanje rizikom u privrednim društvima. *EMC Review, Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*, Vol. 5, no. 2, pp. 237–252. DOI: 10.7251/EMC1502237C.
- Kerkez, M. & Ivanović, I. (2016). Katastrofalni rizici i osiguranje. *Megatrend revija*, 13(2): 17–36, DOI: 10.5937/MegRev1602017K
- Kočović, J. (2003). Uloga i značaj aktuarske profesije u razvoju tržišta osiguranja. Zbornik radova *Pravo osiguranja u tranziciji*, Palić.
- Komelj J. & Dolničar J. (2007). Izazovi i mogućnosti u osiguranju i reosiguranju sa naglaskom na Solventnost II. Prezentacija, 18. *susret osiguravača i reosiguravača SORS 2007*, Sarajevo.
- Milikić, N. (2005). *Upravljanje rizikom procene maksimalnog samopridržaja; specijalistički rad*. Beograd: Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Mrkšić, D., Petrović, Z. & Ivančević, K. (2006). *Pravo osiguranja*. Novi Sad: Privredna akademija.
- Ogrizović, D. (1985). *Ekonomika osiguranja*. Sarajevo: ZOIL „Sarajevo”.
- Slavnić, J. (1997). Prenos portfelja osiguranja. *Pravni život*, 11/97, Beograd.
- Šipovac, Z. (2014). Ugovor o putnom zdravstvenom osiguranju. *Srpska pravna misao*, Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci. Dostupno na: <https://centarzaosiguranje.com/wp-content/uploads/2014/10/ugovor-o-putnom-zdravstvenom-osiguranju-zorica-sipovac.pdf>
- Vujović, R. (2009). *Upravljanje rizicima i osiguranje*. Beograd: Univerzitet Singidunum.

- Žarković, N. (2008). *Ekonomika osiguranja*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Žarković, N. (2021). Životna osiguranja u uslovima pandemije kovida 19. *Tokovi osiguranja*, Vol. 37 (4), pp. 31–56. DOI: 10.5937/TokOsig2104031Z

Internet izvori

- Aktuarske osnove obračuna tarifa u životnom osiguranju, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu. Dostupno na: <http://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/05/AKTUARSKE-OSNOVE-OBRA%C4%8CUNA-TARIFA-U-OSIGURANJU-LICA-prezentacija1.pdf>. Sajt pristupljeno 05. 11. 2022.
- Feldman Anderson, J. & Brown, R. L. (2005). Risk and Insurance. Education and Examination Committee of the Society of Actuaries. Dostupno na: <https://www.soa.org/49355c/globalassets/assets/files/edu/p-21-05.pdf> Sajt pristupljeno 05. 11. 2022.
- Kočović J., Rakonjac-Antić T. & Rajić V. Upravljanje aktuarskim rizicima pri formiranju tarifa u osiguranju, 1. Dostupno na: <https://www.doccity.com/sr/upravljanje-aktuarskim-rizicima-pri-formiranju-tarifa-u-osiguranju4-slj-dovi-osiguranje/184366/>, 02. 11. 2022.
- Tracking Coronavirus Vaccinations Around the World. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/world/covid-vaccinations-tracker.html>. Sajt pristupljeno 07. 11. 2022.

Propisi

- Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) (OJ L 335/1, 17. 12. 2009).
- Zakon o osiguranju – ZO. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 139/2014 i 44/2021.

Vladimir Čolović*

COVID-19 INSURANCE – BASIC OR ADDITIONAL INSURANCE RISK COVERAGE

Summary

The pandemic caused by the spread of the Covid-19 virus caused consequences in all spheres of life, including the field of insurance. The question of insurance against the consequences of Covid-19 is a question that arises within the framework of insurance of persons, more precisely, within the framework of life insurance. This insurance is still concluded as additional coverage, considering the type and extent of consequences that this virus can cause on people's health and life. The fact is that this insurance can be concluded with the health insurance of people, which is part of the basic coverage, but also as a special insurance. However, it is most often concluded as additional coverage within travel health insurance. But, considering that almost three years have passed since the beginning of the pandemic, and that a large part of the world's population has been vaccinated, the question arises whether insurance against the consequences of Covid-19 should be concluded within the framework of basic or additional coverage. The paper also discusses the coverage of basic, additional and supplementary coverage, as well as the pandemic as an insurance risk. The calculation of the premium of insurance depends on the definition of the mentioned factors.

Keywords: *pandemic, life insurance, insurance premium, insurance coverage, insurance risk.*

* PhD in Law, Full Professor, Principal Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade, Republic of Serbia. E- mail: v.colovic@iup.rs